

creative artist with the principles of its composer's thinking. Consideration of philosophical concepts (spirituality, ecology culture, nature, national mentality) is the content worldview choral works of V. Muzhchylyya as representing Ukrainian postmodern.

Key words: thinking, worldview, choral writing, philosophical conceptualism (spirituality, ecology, culture, nature, national mentality).

УДК : 787.6.071 (477.75) “312”

Ірина Куровська

ОЛЕКСІЙ НИРКО – ВИЗНАЧНИЙ ДІЯЧ КОБЗАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА КРИМУ

Куровська Ірина Ростиславівна – кандидат мистецтвознавства, викладач РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м Ялта), старший викладач музичного мистецтва в ЯУВК № 1 «Школа-колегіум», художній керівник Народного ансамблю бандуристок «Чарівний спів» (м. Ялта).

Учениця й послідовниця О. Ф. Нирка (1926–2005), Заслуженого працівника культури України, дослідника кобзарства Криму.

Створила дитячі та юнацькі колективи: ансамбль бандуристів «Веселка» (1992), дитяча капела бандуристів «Срібні дзвіночки» (1993), ансамбль бандуристок «Чарівний спів» (1993), Фольклорно-етнографічний колектив «Кобзарики» (2007). Дисертаційне дослідження присвячене історії кобзарства Криму та сучасним тенденціям його розвитку.

У світлі сучасних поглядів на розвиток української культури посталала необхідність повернення до життя імен діячів та митців минулих часів та сучасної епохи. Їх життєвий та творчий шлях є яскравим зразком для виховання національної свідомості молоді, прикладом патріотизму. Тому створення нової експозиції Музею кобзарства Криму та Кубані імені Олексія Нирка на базі РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта) стало актуальним для сьогодення.

Відкриття нової музейної експозиції слугує, перш за все, всеохоплюючому оцінюванню та фіксації культурологічної, педагогічної, наукової спадщини Заслуженого працівника культури України Олексія Федоровича Нирка (1926–2005) – відомого не тільки в Україні, а й за її межами бандуриста, педагога-виконавця, дослідника кобзарства Криму та Кубані, громадського діяча. Він – продовжувач *козацької кобзарської традиції* на теренах сонячного півострова. Корені його роду заглиблюються в епоху Запорізької Січі, про що свідчить О. Яцків у статті «Кобзар-характерник». І дійсно, козацький дух допоміг О. Нирку подолати незчисленні життєві труднощі та випробування. Все життя у його душі жила козацька музика: марші, думи, історичні пісні про народних героїв та їх безсмертні подвиги.

Грунтовне вивчення питань української культури та кобзарського мистецтва Криму та Кубані з історичних часів і до початку XXI ст. він розпочав у 1964 році, після переїзду до Ялти на постійне проживання. Вийшли у світ його ґрунтовні праці «Ялтинська Українська трупа», численні статті, які лягли у основу книги «Кобзарство Криму та Кубані».

Метою пропонованої статі є аналіз та обґрунтування матеріалів Музею кобзарства Криму та Кубані, створеного визначним діячем української кобзарської традиції в Криму Олексієм Нирком (до відкриття нової експозиції 24 травня 2013 р.)¹.

Інформаційні блоки (розділи) оновленої експозиції Музею кобзарства Криму та Кубані висвітлюють такі напрями: «Діяльність Олексія Нирка в Криму», «Кобзарі та бандуристи Криму», «Кобзарство Кубані», «В. Сухенко – фундатор професійного виконання на бандурі в Криму», «Учениці – послідовниці Олексія Нирка», «Кобзарський фестивальний рух в Криму», «Ялта – науковий центр дослідження

---

¹ Наводимо історичну довідку створення Ялтинського Музею кобзарства Криму та Кубані, засновником якого був Відмінник народної освіти України (1971), Заслужений працівник культури України (1993), педагог-бандурист О. Ф. Нирко (1926–2005). За його свідченням, метою створення музею було пошук, збереження та дослідження архівних, наукових матеріалів, статистичних даних про представників кобзарського та бандурного мистецтва двох регіонів: Криму та Кубані, вивченням яких він займався упродовж всього життя. Добір експонатів, документів та світлин був розпочатий ним 1964 року.

кобзарства», «Народна капела бандуристок імені С. Руданського: історія та сучасність».

У Музеї кобзарства Криму та Кубані зібрані близько 500 експонатів, зокрема понад 20 бандур кустарного виготовлення другої половини ХІХ–ХХ століть (серед них бандури майстрів Олександра Корнієвського, Кузьми Німченка, Івана Скліяра, Семена Турчинського, Володимира Тузиченка та ін.), а також архівні матеріали про майстрів та виконавців-бандуристів досліджуваних регіонів: світлини, книги, афіші солістів-бандуристів, капел та ансамблів; програми концертів, фестивалів, аудіо касети.

Експозиція містить музичні інструменти кримських кобзарів, бандуристів: Карпа Лудильника, Андрія Цемка, Марка Ковальського, Семена Хутірного, Федора Кобзаря; кубанських бандуристів: Володимира Лазаренка, Михайла Теліги, Іллі Німченка, Івана Гавриша та інших. Повний реєстр бандур був складений О. Нирком та опублікований у виданні НАН України «Народна творчість та етнографія» № 1–2, 2002, С. 70–73.

Інші експонати музею представлені виробами українського прикладного мистецтва: кераміка, у тому числі, чотири роботи ялтинського заслуженого майстра народного мистецтва Миколи Вакуленка; вишиті рушники та серветки різних регіонів України; твори образотворчого мистецтва – портрет С. Руданського художника М. Гаврилюка, «Кобзар» художника Д. Котлинського, портрет-літографія Т. Шевченка художника Ф. Красицького та ін.

Літературне зібрання музею налічує близько 600 примірників: це дослідження з історії кобзарства, історії України, української народної пісні, історії розвитку української культури. Українська художня література представлена творами С. Руданського, Т. Шевченка, Л. Українки, М. Стельмаха, В. Скуратівського, С. Кочерги та ін. Також у фондах музею зберігаються книги та нотні видання періоду кінця ХІХ – початку ХХІ ст.: вокальна та інструментальна музика, хорові твори українських композиторів; твори для солістів, ансамблів та капел бандуристів.

Кожний з розділів експозиції Музею кобзарства Криму та Кубані починається з епіграфу – влучних висловів Олексія Нирка, Володимира Сухенка, Тараса Шевченка. Так Стенд № 1 «Діяльність Олек-

сія Нирка в Криму» розпочинає лаконічна фраза, яка розкриває суть життя педагога-бандуриста: «Моя капела – моя біографія!».

Кобзарська справа Олексія Нирка має великі мистецькі та культуротворчі досягнення: від створення колективів бандуристів до відродження кобзарства на південному березі Криму та на Кубані. Його діяльність у Кримському регіоні простежується у напрямках діяльності: педагогічно-виконавська; науково-дослідницька; організаційно-громадська.

Педагогічно-виконавська діяльність пов'язана, перш за все, з вихованням виконавців-бандуристів у створених ним колективах – ансамблях і капелах, а також солістів-бандуристів. Перші колективи бандуристів були створені ним у Нікополі (1957–1964 рр.), серед яких тріо бандуристок, міська капела бандуристів «Нікопольчанка».

У 1964 р. була заснована капела бандуристок ім. С. Руданського при Ялтинському педагогічному училищі, а у кінці другого тисячоліття, завдяки діяльності Олексія Федоровича, в Криму існувало вже сім колективів бандуристів, які мали почесне звання самодіяльних Народних.

Виховання учнів Олексій Федорович впроваджував на принципах кобзарської традиції: «Кобзарський патріотизм – це любов до бандури, рідної мови, народної пісні й культури; і лежить вона у основі основ кобзарського мистецтва (а не поїздки, матеріальні заохочення, обов'язки). Природа самого кобзарського мистецтва спонукає до його опанування!» – так стверджував О. Нирко. І дійсно, улюбленій справі він був відданий повністю: «З перших днів кобзарювання я строго впроваджував професіоналізацію самодіяльного кобзарського мистецтва як у галузі гри та співу, так у акторській виразності. Мої учні всі грали по нотах, з професійною постановкою рук, дотримувались точної аплікатури; намагались співати за всіма вимогами вокально-хорової техніки; опанували принципи специфічного кобзарського виконавства. Я особливу увагу приділяв розкриттю індивідуальних особливостей виконавського стилю кобзарів В. Кириленка, О. Кіндрачука, В. Котлинського» (з архівних матеріалів Музею кобзарства Криму та Кубані).

З 1980 року О. Нирко розпочав відродження кобзарського та бандурного мистецтва на Кубані: створив тріо бандуристок у станицях Новомінській та Сіверській; доклав великих зусиль до організації ансамблів бандуристів при Краснодарському державному інститу-

ті культури, у станиці Уманській, Краснодарському центрі народної культури Кубані.

«Олексій Федорович Нирко, – за словами кобзарознавця Б. М. Жеплинського, який відзначає багатолітню педагогічну працю побратима, – має величезні заслуги як педагог, який підготував цілу когорту своїх учнів-бандуристів, багато з яких стали продовжувачами справи свого вчителя. Про це свідчать численні колективи, створені його учнями у містах і селищах Криму, Кубані, України, Приморського краю та ін.» [3, с. 149]. «Розлетілись мої учні по Світу, як хмари по небу!» – говорив педагог. Милі його серцю учениці розлетілись усім світом. Вони живуть і працюють у різних містах Криму (Сімферополі, Севастополі, Керчі, Білогорську, Червоногвардійському, Першотравневому); України (Одесі, Дрогобичі), ще далі – на Камчатці, Кушці, у Приморському краю; Наталія Новосьолова – у Німеччині, Ірина Попова – Японії, навіть у Марокко живе одна з учениць педагога-бандуриста. Ученицям – послідовницям справи учителя присвячений комплекс експозиції Музею (стенд № 4).

Сорок два роки свого життя присвятив О. Ф. Нирко викладанню бандури у нашому навчальному закладі. І цілком впевнено можна назвати його патріотом не тільки свого улюбленого інструмента – бандури, а й університету [7, с. 44].

Науково-дослідницька діяльність. Мало кому відомий перший післявоєнний семінар керівників ансамблів та капел бандуристів, який проходив у м. Малин у 1964 р., став поштовхом і початком великої, плідної дослідницької та наукової роботи по відродженню кобзарства в Україні й діаспорі. «...Я вирішив поселитися в Криму і довести, що Крим – це теж Україна, де повинна звучати не тільки українська мова, але й дзвінка невмируща бандура», – говорив Олексій Федорович [3, с. 149]. І ці слова були підкріплені його науковими дослідженнями, творчістю та громадською діяльністю на Кримському півострові.

О. Нирко проводив активну дослідницьку роботу: шукав інформацію про кобзарів та бандуристів Криму та Кубані, сприяв поширенню української мови, виданню української літератури, про що свідчить його стаття «Книгозбірня української громади на південному березі Криму». Зібрані ним матеріали були покладені за основу численних статей та фундаментального видання «Кобзарство Криму та Кубані».

Усвідомлюючи важливість наукового обґрунтування історії і розвитку кобзарства, Олексій Федорович відкрив на базі Кримського гуманітарного університету Музей кобзарства Криму та Кубані (1984), фонди якого дозволяють стверджувати, що таким чином, він створив *науковий центр кобзарського та бандурного мистецтва Криму*, на базі якого у червні 2005 р. зібрав на Першу Міжнародну кобзарську конференцію науковців з п'яти країн світу. Останні місяці свого життя Олексій Федорович наполегливо працював над книгою, яка стала підсумком його науково-дослідницької роботи. Вона вийшла посмертною під назвою «Кобзарство Криму та Кубані».

Організаційно-громадська діяльність. Слід додати, що О. Ф. Нирко був постійним головою кобзарської секції обласного відділення Республіканського музично-хорового товариства, обіймав посаду голови Кримського осередку національної спілки кобзарів України. Результатом його діяльності було створення *Кримської кобзарської школи*. Щорічні кобзарські фестивалі, які започаткував Маєстро, починаючи з 1992 р., висвітлюють творчі успіхи бандуристів Криму, а також гостей з різних регіонів України та діаспори. З 1988 року він – один із організаторів Ялтинського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка і перший його голова (1988–1991 рр.).

Розуміючи необхідність створення осередків української культури у курортному багатонаціональному місті, у 1967–1991 роках він очолював роботу ініціативної групи зі створення літературно-меморіального музею Лесі Українки в Ялті, встановленню пам'ятника С. Руданському, організації та відкриттю української школи, що сприяло формуванню у людей національної самосвідомості, прилучення їх до джерел української культури. Так, завдяки невтомній громадській діяльності О. Нирка українська громада Ялти отримала можливість відроджувати та розвивати українську культуру, зберегти для нащадків її безцінні скарби.

«Безсмертя народу – в Пісні!» (О. Нирко). Цей вислів відкриває наступний розділ експозиції, присвячений кобзарям та бандуристам Криму.

Видатні діячі української культури досліджували фольклор Тавриди і приділяли велику увагу кобзарям, фіксації та збереженню їх репертуару. У 1908 р. Леся Українка та її чоловік, етномузиколог

Клемент Квітка, запросили до Ялти харківського кобзаря Гната Гончаренка (1835–1917 рр.), який відвідував сина у Севастополі. Вони записали у його виконанні думи, псальми та народні пісні на воскових циліндрах. Цей історичний факт є символічним для Ялти. З того часу минуло більше століття, і ми можемо стверджувати, що кобзарське та бандурне мистецтво Криму розвивається, незважаючи на полікультурність регіону.

Продовжувачем справи Лесі Українки та Клемента Квітки став Олексій Нирко, який відкрив для історії кобзарства імена багатьох кримських бандуристів. Інформаційні та предметні комплекси нової експозиції Музею розкривають історичні імена та постаті сучасників видатного кримського дослідника:

Андрій Павлович Цемко (1887–1956 рр.) – щедро обдарований природою бандурист-бас, скрипаль, оркестровий та хоровий диригент, драматичний актор Ялтинської української театральної трупи, режисер, педагог, громадський діяч.

Володимир Рейнгольдович Шалений-Шуер (1890–1980 рр.) – бандурист-тенор, скрипаль, український актор і режисер, один із засновників і активних учасників українського драматично-хорового гуртка Прокопа Сапсая та Ялтинської професійної «Української трупи», пропагандист української культури у Ялті.

Карпо Кобзар-Лудильник (бл. 1870 р. – 1940 р., м. Сімферополь) – відомий у Криму, південній Україні та Кубані; віртуозний виконавець кобзарських дум, народних пісень різних жанрів у своїй інтерпретації; причетний до створення капели бандуристів при Українському клубі м. Сімферополь у 20-х рр. ХХ ст.

Марко Лукич Ковальський (1906–1986 рр.), який створив у м. Джанкої та Сімферопольському районі капелу бандуристів (у Музеї кобзарства знаходиться бандура М. Ковальського за реєстровим номером 9).

Віра Іларіонівна Хелемеля (1935–1983 рр.) – бандуристка з м. Федосія. Все своє життя присвятила вона професійному становленню бандури у цьому місті: 1961 р. відкрила клас бандури при ДМШ № 1; створила капелу бандуристів при міському Будинку культури.

Володимир Данилович Сухенко (1937 р. н., Краснодарський край) – фундатор професійного виконання на бандурі: бандурист-педагог Криму, актор Українського музичного драматичного театру м. Сімфе-

рополь. «Бандура – це моя доля!» (В. Сухенко). Йому присвячений особистий або окремих розділ експозиції (стенд № 4).

Даний комплекс містить анотації до портретних зображень видатних бандуристів, які зробили великий внесок у розвиток кобзарського та бандурного мистецтва Криму та України: Володимира Дяденка, Володимира Сухенка, Івана Кривенка, Євгена Адамцевича, Остапа Кіндрачука, Діонісія Котлинського тощо.

Наступний розділ експозиції «Кобзарство Кубані» починається цитатою з праці О. Нирка «Доля українських кобзарів-бандуристів на Кубані»: «На Кубань розселився цвіт українського народу – запорізьке козацтво. Козацька Республіка акумулювала і викристалізувала незалежний дух української нації, який поширився по всій Україні». Велику увагу приділяв Олексій Нирко найменше дослідженому регіону – Кубані. Відсутність фіксації історії кубанського кобзарського руху XVIII–XIX ст. не давала змоги створити всеохоплюючу картину його існування. «Але й наявні дані доводять стійку і безперервну кобзарську традицію, її підтверджують і такі автори, як І. Попко, Г. Квітка-Основ'яненко, Ю. Миролюбов. Відома одна з кубанських кобзарських династій, яка була занурена у лоно Запорізьких Січей і проіснувала до новітніх часів. Це знамениті Кравченки: Степан (XVIII ст. Запорізька Нова Січ – поч. XIX ст., хутір Новомихайлівський, Кубань); Михайло (кін. XVIII ст., хутір Михайлівський, Запоріжжя – перша пол. XIX ст., хутір Новомихайлівський, Кубань); Тарас (XIX ст., хутір Новомихайлівський – поч. XX ст., Кубань), Василь (XIX ст., хутір Новомихайлівський – ?); Кость (1888, м. Єйськ – 1944, м. Уфа)» [9, с. 153].

О. Нирко відзначає, що кобзарське відродження на Кубані почалося на початку XX ст. і набуло масового характеру. Про це свідчать роботи авторів: К. Кравченка «Ближайшие задачи и мероприятия в области украинского образования в Кубанско-Черноморском крае» (1920 р.), А. Чорний «История бандуры на Кубани»; В. Ємець пише, що на Кубані ще до революції 1917 р. були 2 козаки-бандурники... їх кількість так хутко зростала, що за царя мала їх майже кожна станиця [Там само].

О. Нирко наводить основні фактори, які сприяли цьому процесу: «Це відродження стало можливим завдяки трьом факторам: живучос-

ті кобзарської традиції, гастролям по Кубані прославлених кобзарів з Великої України, організаційно-просвітницькій діяльності “бандурного батька” Богуславського Миколи Олексійовича» [9, с. 155]. Активну концертну та просвітницьку діяльність проводили видатні кобзарі та бандуристи: Іван Кравченко-Крюковський (1820–1885), Михайло Кравченко (1858–1917), Григорій Кожушко (1880–1928), Іван Запорожченко (1872–1932), Гнат Хоткевич (1877–1938). «Під їхнім безпосереднім або опосередкованим впливом артисти Кубанського симфонічного оркестру Конон Безщасний (1884–1967), Зот, Сава та Федір Діброва, Конон Йорж (1898–1963), Степан Жарко (1877–1943), Іван Шеремет стають визначними бандуристами, які вписали не одну яскраву сторінку до історії кобзарства», – пише О. Нирко.

Визначальну роль у процесі розвитку кобзарства Кубані зіграли дві Кубанські кобзарські школи М. О. Богуславського, організовані ним при «Просвіті» м. Катеринодар, у яких навчалосся близько сорока учнів. Першу школу очолив бандурист-віртуоз В. Ємець (1890–1982), другу – Олексій Обабо (1883–1971), який який навчав молодих бандуристів за системою В. Эмця. Школи забезпечувалися переважно діатонічними бандурами визначного київського майстра Антонія Паплинського (нар. близько 1870 р.). «Школи підготували цілу плеяду визначних кубанських кобзарів та бандуристів: Адамовича-Глібова, Докію Дарнопих, Івана Семенишина, Настю і Свирида Сотниченко, В. Тищенка, А. Чорного та багато ін. Бандура стала настільки улюбленим інструментом, що дехто з бандуристів, як-от Петро Бугай, Іван Куліш, Федір Діброва, Михайло Теліга, Зенон Конограй та ймовірно й інші, навіть ідучи на фронт не розлучалися з нею. стимулювали масове розповсюдження кобзарського мистецтва на Кубані», – продовжує автор [9, с. 156].

О. Ф. Нирко дослідив, що у цей же період працювали талановиті кубанські майстри бандур: Микола Вереса (1884–1937) з ст. Саратівської, Григорій Гусар та Прокіп Смолка (1887–1947) з ст. Канівської, Павло Кікоть з м. Геленджика, Дмитро Крикун з Краснодару, Кузьма Німченко (1899–1973) та Антон Чорний (1891–1973) з ст. Пашківської, Тихій Строкун (1902–1965) з ст. Новопашківської, Семен Турчинський (1901–1995) з ст. Азовської. Були майстри і в інших станицях та містах краю, зокрема, у станицях Старомінській, Полтавській.

Вони самостійно вирішували проблеми виготовлення інструментів. Наприклад, Г. Гусар уже у 1923 році конструював бандуру з хроматичним звукорядом, вибраним (порожнім) грифом, покритим декою з додатковим резонатором на ньому, С. Турчинський модифікував сучасну фабричну бандуру, поліпшив її акустичні характеристики, зменшив вагу, удосконалив технологію виготовлення тощо.

Бандуристи вирішували й методичні проблеми: З. Діброва написав «Школу гри на бандурі», К. Німченко – «Підручник гри на бандурі», В. Шевченко (1889 – ?) – «Школу для бандури в 5-ти частинах» (три з них видав у Москві на початку ХХ ст.). Ряд бандуристів, які усвідомлювали необхідність створення репертуару для бандури, обробляли народні пісні, народну інструментальну музику, писали варіації на народні теми та оригінальні твори. Наприклад, К. Німченко у 1953 р. надав у державне видавництво «Мистецтво» твори «Думка», «Легенда», «Ліричний вальс», «Марш», «Пісня без слів», «Романс», «Українська рапсодія». Вони писали пісні на слова українських кубанських поетів: Т. Іващенко (1891–1966), І. Луценка (1886 –?), І. Прийми (1891–1966) та ін. Бандурист Л. Лаврів написав вірш-пісню «Кавказ», а Т. Строкун поклав його на музику і виконував на Краснодарському радіо. Нерідко самі бандуристи створювали поетичні тексти і писали музику до них. К. Безщасний, будучи на засланні у Казахстані, (період війни), написав і з успіхом виконував «Пісню-думу про Україну», та «То не орли, то не сизі» (написано у 1947 р.); С. Жарко – «Легенду про отамана»; К. Німченко – «Думу про Велику Вітчизняну війну» (за О. Нурком).

Слід зазначити, що кубанські бандуристи проводили масове навчання гри на бандурі населення Кубані: при Катеринодарській «Прогресиві» у 1917 р. кобзар і педагог Кость Кравченко (1888–1944) працював над організацією Кубанської капели бандуристів. У період непу утворювались гуртки, студії, ансамблі, капели при Краснодарському клубі «Нацмен», крайовому клубі промкооперації, Будинку працівників освіти, Робітфаку. У станицях Ільській, Канівській, Полтавській. Кубанські бандуристи створюють капели й ансамблі, а також за межами Кубанського краю: в Аргентині (А. Чорний), у Владивостоці (П. Шемет), Москві (В. Шевченко), Одесі (К. Німченко) [9, с. 158].

Кобзарський фестивальний рух в Криму та його наукове підґрунтя висвітлені у інформаційних блоках 5 і 6. Починаючи з 1992 р., у Кри-

му (м. Ялта) регулярно відбуваються фестивалі кобзарського та бандурного мистецтва ім. М. Лисенка «Дзвени, бандуро!», організовані Кримським Республіканським центром народної творчості, відділом культури Ялтинського міськвиконкому, а найбільше – завдяки ентузіазму, творчому натхненню Заслуженого працівника культури України, викладача бандури РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» – О. Ф. Нирка та його соратників. З кожним роком все більше учасників фестивалів бандурного мистецтва приймає гостинна, сонячна Ялта, географія мистецького заходу поширюється.

Найяскравішими були XV (2006) та XX (2011) ювілейні фестивалі. Їх окрасою стали наступні колективи: Муніципальна капела бандуристів м. Івано-Франківськ (художній керівник та диригент Заслужений працівник культури України М. Шевченко, солістка – кандидат мистецтвознавства, доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника В. Дутчак), Львівська капела хлопців-бандуристів «Гамалія» (художній керівник – відмінник освіти України Т. Шаленко), ансамбль бандуристок «Конвалія» (м. Харків, художній керівник – кандидат педагогічних наук Н. Роман), Народна капела бандуристок ім. С. Руданського (м. Ялта, художній керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Кримського гуманітарного університету І. Шинтяпіна), дитячий ансамбль бандуристів «Зорепад» (м. Дніпропетровськ, художній керівник – Л. Гончаренко), капела бандуристок «Натхнення» (м. Чернігів, керівники – М. Суворова, О. Пінчук) та ін.

Обов'язковою формою роботи Кримського фестивалю кобзарського та бандурного мистецтва є науково-методична, дослідницька робота, яка має за мету об'єднання виконавської майстерності з науковими розвідками щодо історії та перспектив розвитку кобзарства як унікального явища української культури. Семінари й «круглі столи», до яких запрошуються науковці, діячі громадських організацій та установ, художні керівники колективів бандуристів розглядають складні процеси, які відбуваються в українській культурі. З 2004 по 2007 рр. куратором науково-методичної роботи Кобзарського фестивалю «Дзвени, бандуро!» була доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника **В. Г. Дутчак** (м. Івано-Франківськ).

У 2008 р. під час роботи фестивалю з доповіддю «Розвиток бандурного мистецтва в Україні» та майстер-класом для керівників творчих

колективів виступила Заслужена артистка України, старший викладач музичного училища Г. М. Топоровська (м. Рівне). Наукове підгрунтя фестивалів 2009-го та 2013-го років створила лауреат міжнародного конкурсу ім. Г. Хоткевича, мистецтвознавець **І. М. Лісняк**. Надзвичайно цікавим для керівників колективів, учасників кобзарського фестивалю та студентів-бандуристів університету був майстер-клас молодого виконавця, представниці Київської школи. М. В. Євгенєва, викладач інституту мистецтв Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка, Голова правління обласного осередку НСКУ, доповіла про сучасний стан мистецтва бандуристів Тернопільщини.

У червні 2005 р. О. Ф. Нирко започаткував проведення Першої науково-практичної конференції з питань генези мистецтва бандуристів на базі РВНЗ «Кримський гуманітарний університет». Дослідники п'ятох країн (України, Росії, Польщі, Америки, Канади) зібрались задля обміну досвідом щодо питань термінології, історії, сучасних проблем мистецтва кобзарів та бандуристів: Б. Жеплинський (м. Львів, Україна), А. Горняткевич (м. Едмонтон, Канада), В. Дутчак (м. Івано-Франківськ, Україна), Лаура Семмес (м. Бонн, США), В. Мормель (м. Переяслав-Хмельницький, Україна), Т. Шаленко (м. Львів, Україна), Д. Ковальчук (м. Львів, Україна), Н. Барабаш (м. Кривий Ріг, Україна), С. Зозуля (м. Київ, Україна), Ольга та Богдан Попович (м. Перемишль, Польща) та ін. Міжнародні науково-практичні конференції та семінари з питань розвитку кобзарського та бандурного мистецтва регулярно відбуваються на базі Кримського гуманітарного університету за тематикою: «Кобзарство – в історії, літературі, культурі та народному епосі» (2005); Наукові читання 2006 року, присвячені 80-річчю від дня народження Заслуженого працівника культури України О. Ф. Нирка (1926–2005); «Українське кобзарство – історія та сучасність» (2006, 2007); «Українське кобзарство – історія, сучасність та перспективи» (2009, 2011).

Науково-практичні заходи супроводжують концерти, майстер-класи, лекції-концерти, під час яких свої творчі досягнення представляють солісти, колективи бандуристів та виконавці на старовинних українських інструментах: В. Мішалов, Ю. Китастий, Ю. Фединський, Т. Лазуркевич, В. Дутчак, В. Мороз, квіртет «Львів'янки», ансамбль старовинної музики «Чарівний спів», капела бандуристок

ім. С. Руданського, яка визначає рівень професійності серед колективів бандуристів Криму.

Останній розділ експозиції (стенд № 7) присвячений Народній капелі бандуристок імені С. Руданського: її історії та сучасній діяльності. «Доки серце б'ється! Ми повинні діяти і боротись!» (І. Франко). Цей заклик мобілізував сили художнього керівника колективу для нових творчих досягнень.

Ялтинська Народна самодіяльна капела бандуристок ім. С. Руданського Кримського гуманітарного університету була заснована 26 вересня 1964 р. Нирком Олексієм Федоровичем. Хормейстери капели: Галина Бужкова, Олександр Долинський, Людмила Горбунова, Катерина Гуцаленко, Леонтій Куц, Мирослав Проданюк, Марина Флоріна, Віктор Андрющенко; Анна Комарова-Лаба; концертмейстери колективу: Олена Богинич, Валерія Федоренко, Олена Беляєва, Олександра Семиліт та ін.

Капелу характеризує активна концертна діяльність. Вона є одним з провідних мистецьких самодіяльних колективів України; брала участь у численних міських, республіканських, всеукраїнських оглядах художньої самодіяльності, виступала на міжнародних фольклорних фестивалях-конкурсах: 1979 р. – Ніцца; Марсель, Франція; концертні виступи: 1993 р. – в Угорщині, 1996 р. – у Польщі. Малі групи й солісти капели концертували у Греції, Туреччині, Югославії.

«Капела – це “армія”. Концерти – це бої, які я вигравав або програвав. Довгі, кращі роки життя я жив перемогами, ради перемог!» – писав Олексій Федорович. І дійсно, він дуже відповідально ставився до концертних виступів як своєї капели, так і інших колективів та виконавців. Як колективний член товариства «Україна» бандуристи постійно демонстрували своє мистецтво перед українською та іноземними аудиторіями; виступали на радіо та телебаченні. Київ: 1967 р. – Республіканський огляд художньої самодіяльності педагогічних інститутів та педагогічних училищ, 1983 р. – виступ капели перед учасниками Всесвітнього з'їзду славістів, 1986 р. – концерти на виставці досягнень народного господарства, 1989 р. – Канів–Київ: республіканський конкурс, присвячений 175-й річниці від дня народження Т. Шевченка, 1996 р. – вшанування Незалежності України; у 1989 р. відбулися виступи в Білорусії (Брест); 1993 р. – концерт-

ні виступи у Москві: українське посольство, Кремлівський палац, м. Жуковський. Капела нагороджена 5-ма золотими, однією срібною та декількома пам'ятними медалями; має понад 100 грамот і дипломів. Постановою Президії Української республіканської Ради профспілок від 10.06.1970 р. їй присвоєно почесне звання «Народна».

З 2005 р. художнім курівником та хормейстером (з 2002 р.) капели є кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії, історії музики та методики музичного виховання Кримського гуманітарного університету – І. В. Шинтяпіна. Капела продовжує активну концертну діяльність. Репертуар колективу містить інструментально-хорові та інструментальні твори, серед яких домінує українська народна пісня всіх жанрів: від історичних до жартівливих, в обробці як сучасних композиторів, так і композиторів-класиків, а також твори вітчизняної та світової класики.

Урочистим та хвилюючим було відкриття нової експозиції Музею кобзарства Криму та Кубані 24 травня 2013 р. Під срібний дзвін бандур до Музею завітали гості: члени ректорату Кримського гуманітарного університету, викладачі, студенти, представники громадськості Ялти. Натхненною промовою розпочав цей довгоочікуваний захід ректор РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» професор О. В. Глузман. Із словами вітання та побажання плідної культурно-освітньої, наукової діяльності щодо вивчення та використання спадку О. Ф. Нирка у вихованні молоді виступила доктор філологічних наук С. О. Кочерга, директор Музею Лесі Українки О. Вісич, керівник проекту – Заслужений художник України С. Мілокумов. Стислий огляд експозиції зробила кандидат мистецтвознавства І. Р. Куровська. Лунала українська пісня у виконанні Народної капели бандуристок ім. С. Руданського (художній керівник – кандидат педагогічних наук І. В. Шинтяпіна), українське поетичне слово читали студенти кафедри української філології.

І можна бути впевненими, що пам'ять сучасників збереже цей вічний заповіт для нащадків та митців Криму, незбагнену любов до Батьківщини та української культури, яку проніс через все життя видатний учитель, дослідник та бандурист Олексій Федорович Нирко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ємець В. У золоте 50-річчя на службі Україні. Про козаків-бандурників / В. Ємець. — Торонто : друкарня о. Василян, 1961. — 381 с.
2. Жеплинський Б. Кобзарськими стежинами / Б. Жеплинський. — Львів, 2002. — 278 с.
3. Жеплинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні / Б. Жеплинський. — Львів : Видавництво «Край», 2000. — 195 с.
4. Кіндрачук О. «Бандура моя мальована...». Незвичайна колекція музиканта / О. Кіндрачук // Кримська правда. — 1985. — № 235.
5. Кочерга С. О. Учитель Батьківщини / С. О. Кочерга // Проблеми педагогіки мистецтва. Сер.: Кобзарське мистецтво : зб. ст. — Ялта : РВВ РВНЗ КГУ, 2007. — Вип. 2. — С. 83–87.
6. Куровська І. Р. Роль педагогів-бандуристів Криму у збереженні кобзарської традиції (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. ст. Сер.: Педагогіка і психологія. — Ялта : РВВ КГУ, 2009. — Вип. 23. — Ч. 2. — С. 132–141.
7. Куровська І. Слово про вчителя // Современные проблемы музыкальной педагогики и исполнительства : сб. ст. — Ялта : РИО КГУ, 2006. — Вип. 1. — С. 43–47.
8. Куровська І. Р. Сучасний стан виконавства та наукових досліджень кобзарства Криму / І. Р. Куровська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство [зб. наук. статей]. — Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, 2010. — Вип. 19–20. — С. 278–284.
9. Нирко О. Кобзарство Криму та Кубані : навч. посіб. (хрестоматійне вид.) для студ. ВНЗ [упор., ред., передм. Н. Сулій] / О. Нирко. — К. : Просвіта, 2008. — 480 с., іл.
10. Нирко О. Ф. Ялтинська театральна трупа. Історичний нарис / О. Ф. Нирко. — Ялта : РВВ КГДІ, 2004. — 70 с., іл.
11. Правдюк О. Роменський кобзар Євген Адамцевич / О. Правдюк. — К. : Музична Україна, 1971. — 130 с.
12. Скляр І. Київсько-харківська бандура / І. Скляр. — К. : Муз. Україна. — 116 с., іл.
13. Харківський кобзар І. І. Кучугура-Куреренко (1878–1937): Ювілейна збірка до 130-річчя від дня народження / К. П. Черемський та ін. — Х. : Золоті сторінки, 2008. — 100 с. : 23 іл.

14. Ющенко О. Бандуристи – орли сизі / О. Ющенко. — К. : Просвіта, 2007. — 184 с. : іл.

15. Яросевич Л. В. Леся Українка і музика / Л. В. Ярославич. — К. : Музична Україна, 1978. — 125 с. : іл.

16. Яцків О. Кобзар-характерник / О. Яцків. — 2001. — № 12. — С. 3.

КУРОВСЬКА І. ОЛЕКСІЙ НИРКО – УНІВЕРСАЛЬНА ОСОБИСТІТЬ, ВИЗНАЧНИЙ ДІЯЧ КОБЗАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА КРИМУ. У статті надано аналіз та узагальнення наукової, педагогічної, громадської діяльності, спрямованої на відродження та розвиток української культури регіону.

Ключові слова: музей кобзарства, дослідники, репертуар, кобзар, бандурист, регіон, культура.

КУРОВСКАЯ И. АЛЕКСИЙ НИРКО – УНИВЕРСАЛЬНАЯ ЛИЧНОСТЬ, ВЫДАЮЩИЙСЯ ДЕЯТЕЛЬ КОБЗАРСКОГО ИСКУССТВА КРЫМА. В статье анализ и обобщение научной, педагогической, общественной деятельности одного из ярких представителей украинской культуры Крымского региона, направленной на её возрождение и развитие.

Ключевые слова: музей кобзарства, исследователи, репертуар, кобзарь, бандурист, регион, культура.

KUROVSKA I. OLEKSIY NYRKO – UNIVERSAL PERSONALITY, PROMINENT FIGURE OF KOBZA-PLAYER ART OF CRIMEA. The article contains information about the O. Nyrko – prominent figure of kobza-player art of Crimea, also about his creative achievements and activity; the analysis and synthesis of its scientific, educational, social activities aimed at the revival and development of Ukrainian culture in the region.

Key words: kobza-player, researchers, repertoire, kobza-player, bandura-player, region, culture.